

OB ŽIVLJENJSKEM JUBILEJU PROF. DR. ERIKE KRŽIŠNIK

Profesorica doktorica **Erika Kržišnik** je utemeljiteljica frazeologije kot jezikoslovne vede na Slovenskem, njena vodilna razvijalka in raziskovalka ter predavateljica. S svojo raziskovalno žilico, strokovno vedoželjnostjo, nenehnim preizpraševanjem in kritičnim razmišljanjem je vplivala na več generacij študentov slovenistov in jezikoslovcev, ki jim je odpirala vrata v večplasten in zapleten jezikovni in jezikoslovni svet.

Ob njenem življenjskem jubileju – **70-letnici** – se ji želim s tem kratkim in fragmentarnim zapisom pokloniti, se ji zahvaliti in čestitati za vse dosežke, predvsem pa srčno voščiti vse najboljše, obilo zdravja, življenjske moči in neusahljive energije.

Erika Kržišnik je bila rojena 4. 5. 1953 v Škofji Loki, kjer je obiskovala osnovno šolo in gimnazijo. Profesorica to obdobje opisuje kot lepo in brezskrbno otroštvo, v katerem je veliko in zelo rada brala. Po uspešno opravljeni maturi se je vpisala na **ljubljsko Filozofsko fakulteto**, kjer je diplomirala iz slovenskega jezika in književnosti ter ruskega jezika in književnosti. Njena iskriva in zvedava narava jo je študijsko gnala naprej, da je najprej v magistrskem delu (Kržišnik 1988), nato v doktorski disertaciji (Kržišnik 1996a) prva pri nas izčrpno pojasnila in analizirala nekatera **poglavja iz slovenske frazeologije**. Obe deli sta bili nepreštevno krat fotokopirani, izposojeni, brani, izpisovani, citirani – in v več pogledih še vedno predstavljata naš arzenal temeljnih frazeoloških del. Njena odločna in jasna argumentacija iz disertacije, zakaj izraz **frazem** in ne *frazeologem* ali kaj drugega, je tako rekoč ponarodela. *Frazem* za poimenovanje osnovne enote frazeologije in

mnogi drugi frazeološki pojmi, npr. *prenovitve* kot namerne in sobesedilno pogojene spremembe pomena in/ali oblike frazemov, so se pod vplivom njenih del sčasoma ustalili in usidrili v slovenski jezikoslovni pojmovni sistem.

Predavateljska pot, ki jo je Erika Kržišnik začela leta 1996, ko je postala docentka, ni bila asfaltirana hitra cesta do **redne profesure**, ki jo je na Katedri za slovenski knjižni jezik in stilistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani dosegla leta 2007, je pa bila trdno in stabilno tlakovana pot s prepoznavnimi in vedno aktualnimi rezultati, ki so ostali objavljeni v mnogih še danes visoko citiranih jezikoslovnih delih doma in v tujini. Nekaj ključnih želim izpostaviti v nadaljevanju z namenom, da ob tej slavnostni priložnosti spodbudim k branju, študiju, interpretaciji ali zgolj ponovnemu pozitivnemu odmerku frazeologije iz del prof. dr. Erike Kržišnik. Njihova sporočilna vrednost ni le bogata in izčrpana, temveč ob vsakem prebiranju nudi kak nov hevrek moment in na mnogo mestih ostaja sodobna in univerzalna.

Objavljati je začela v 80. letih prejšnjega stoletja. Kot članica aktivnega **debatnega krožka slavistov**, ki je deloval od konca 80. let 20. stoletja do začetka 21. stoletja, je svoje prve frazeološke študije objavljala v debatnem listu *Slava* (Kržišnik 1987a; Kržišnik 1987/88; Kržišnik 1989/90a).

Zanimanje za frazeologijo, skladnjo, normativistiko in literaturo je ohranjala v vseh obdobjih svojega raziskovalnega življenja in teme med seboj pogosto tudi prepletala. Od 90. let 20. stoletja dalje je objavila 17 izvirnih znanstvenih prispevkov, največ v *Slavistični reviji* in *Jeziku in slovstvu*, 43 znanstvenih prispevkov s konferenc, 25 samostojnih znanstvenih sestavkov oziroma poglavij v monografijah ter več drugih strokovnih in poljudnih del.

Zgodaj je začela opozarjati na problematiko frazeologije v učbenikih (na to temo je imela leta 1990 več radijskih intervjujev) in poučevanja frazeologije v šolah, tudi pri pouku slovenščine kot tujega jezika (Kržišnik 2019). Z **metodo ankete** je že konec 80. let 20. stol. preverjala poznavanje in razumevanje frazeologije pri dijakih (Kržišnik 1989/90b). Anketo o poznavanju oblike, pomena in rabe frazemov je po skoraj 30 letih ponovila in ugotovila, da se je poznavanje frazemov današnjih dijakov zmanjšalo za skoraj 20 % (Kržišnik 2015).

Frazeologijo kot **stilno opazno prvino** je sprva analizirala v literarnih besedilih, in sicer v Kosmačevi prozi (Kržišnik 1987b), Cankarjevi prozi (Kržišnik 1990; Kržišnik 2018a), kratki pripovedni prozi 19. stoletja (Kržišnik 1994), v kasnejših delih pa sta jo zanimali zlasti raba in funkcija **frazeologije v časopisju** (Kržišnik 1991; Kržišnik 1996b), pri čemer ni zanemarila publicistične dejavnosti pri slovenskih izseljencih (Kržišnik 2003a).

Izpostaviti je treba tudi njene raziskave **zgodovinske frazeologije**. Kronološko gledano, je njena sploh prva objava znanstvenega prispevka povezana ravno z

obdobjem 16. stoletja, ko je na mednarodnem simpoziju *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, ki je leta 1984 potekal v Ljubljani, nastopila s prispevkom, v katerem je iz Trubarjeve *Cerkovne ordninge* skušala tipološko razvrstiti frazeologijo v širšem smislu (Kržišnik 1986). Kasneje je izluščila in analizirala še frazeologijo iz dveh zgodovinskih slovarjev, Gutsmanovega (Kržišnik 1997) in Murkovega (Kržišnik 1999). **Slovarski vidik frazeologije** jo je namreč od samega začetka vznemirjal, zato je k frazeologiji v sodobnih slovarjih, kot so SSKJ, *Slovenski pravopis* 2001, *Slovar slovenskih frazemov*, pristopala kritično (Kržišnik 1987/88; Kržišnik 2003b; Kržišnik 2004a; Kržišnik 2009). Vprašanju, kako v frazeologiji določati, kaj je prav in kaj narobe, je posvetila posebno pozornost, ob tem pa opozarjala, da ni vse napaka in da je treba razumeti tudi nekatere funkcionalne posege v frazeologijo ter zgodovinskorazvojno pogojene spremembe, ki so tako odraz kot posledica naravnega spreminjanja jezikovne norme (Kržišnik 1996c; Kržišnik 2004b).

Metodološko je v svojem več kot 40-letnem raziskovanju preizkusila različne pristope in metode, od strukturalističnega v svojih zgodnejših delih do pragmatičnega (Kržišnik 2015), korpusnega (Kržišnik 2005; Kržišnik 2018b), kognitivnega (Kržišnik in Smolić 1999; Kržišnik 2008b) in (lingvo)kulturološkega pristopa (Kržišnik 2008a; Kržišnik 2010; Kržišnik 2016). V zadnjem raziskovalnem obdobju ostaja zvesta natančni in temeljiti **korpusni preverbi** lastnosti in rabe sodobne slovenske frazeologije. Njeni prispevki so zato bogati tudi s konkretnimi številčnimi podatki, ki omogočajo še mnoge nadaljnje raziskave in interpretacije frazeologije 21. stoletja.

Profesoričina angažiranost tudi na področju vzpostavljanja in ohranjanja strokovno-prijateljskih stikov s **frazeologi z vsega sveta** – ne glede na to, ali se združujejo v okviru Evropskega združenja za frazeologijo (Europhras) ali se srečujejo na konferencah Slavofraza – je prispevala k temu, da je danes slovenska frazeologija enakovredno z drugimi frazeologijami vključena na frazeološki zemljevid sveta.

Za konec sem pustila profesoričino mentorstvo. Je predana in odlična **Mentorica**. Njen dosednji izkupiček je 73 diplomskih nalog, 16 magistrskih del ter 6 uspešno zaključenih doktorskih disertacij (Nataša Jakop, Mateja Jemec Tomazin, Mojca Žagar Karer, Urška Valenčič Arh, Katarina Rigler Šilc, Lara Godec Soršak). Njene študentke in študenti vseh generacij povedo, da je bila profesorica na izpitih neposredna in stroga, a vedno iskrena, poštena in željna izmenjave globljih jezikovnih in jezikoslovnih premislekov, ne zgolj površinske izmenjave naučenih podatkov. Letošnja generacija študentov slovenistike je zadnja, ki je profesorico imela priložnost poslušati na rednih predavanjih. Prepričana sem, da bodo njeni dosežki služili kot **vzor in navdih** tudi prihodnjim generacijam, predvsem pa, da vabil in priložnosti za radoživo izmenjavo frazeoloških misli ne bo (z)manjkalo.

Hvala, spoštovana profesorica Erika Kržišnik, za vso **ljubezen do frazeologije**, jezika in življenja! **Voščim še na mnoga zdrava in čudovita leta!**

V besedilu navedena dela:

Kržišnik, Erika, 1986: Poskus razvrstitve stalnih besednih zvez v Trubarjevi Cerkovni ordningi. Pogorelec, Breda in Koruza, Jože (ur.): *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi: mednarodni simpozij v Ljubljani od 27. do 29. junija 1984*. Obdobja 6. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 435–445.

Kržišnik, Erika, 1987/88: Frazeološko gradivo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. *Slava: debatni list* 2/2. 143–162.

Kržišnik, Erika, 1987a: Prenovitev kot inovacijski postopek. *Slava: debatni list* 1/1. 49–56.

Kržišnik, Erika, 1987b: Prenovitve stalnih besednih zvez v Kosmačevi prozi 30. let. Zdravec, Franc idr. (ur.): *Socialni realizem v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi: mednarodni simpozij v Ljubljani od 26. do 28. junija 1985*. Obdobja 7. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 517–532.

Kržišnik, Erika, 1988: *Frazeologija v moderni: magistrska naloga*. Ljubljana.

Kržišnik, Erika, 1989/90a: Frazeologija po seminarsko. *Slava: debatni list* 4/2. 162–168.

Kržišnik, Erika, 1989/90b: Frazeologija v osnovni in srednji šoli. *Jezik in slovstvo* 35. 134–141.

Kržišnik, Erika, 1990: Tipologija frazeoloških prenovitev v Cankarjevih proznih besedilih. *Slavistična revija* 38/4. 399–420.

Kržišnik, Erika, 1991: Frazeologija v slovenskem časopisju 1991. Počaj-Rus, Darinka idr. (ur.): *XXVII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj*. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 89–98.

Kržišnik, Erika, 1994: Frazeologija v kratki pripovedni prozi druge polovice 19. stoletja. Orožen, Martina (ur.): *XXX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj*. Ljubljana: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 53–67.

Kržišnik, Erika, 1996a: *Slovenski glagolski frazemi: ob primeru frazemov govorjenja: doktorska disertacija*. Ljubljana.

Kržišnik, Erika, 1996b: Frazeologija v slovenskem časopisju štiri leta po osamosvojitvi. Vidovič Muha, Ada (ur.): *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 175–189.

Kržišnik, Erika, 1996c: Norma v frazeologiji in odstopi od nje v besedilih. *Slavistična revija* 44/2. 133–154.

Kržišnik, Erika, 1997: Gutsmanovo razumevanje stalnih besednih zvez. Pogorelec, Breda (ur.): *Jezikoslovne in literarnovedne raziskave: zbornik referatov 6. srečanja slavistov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 27–37.

Kržišnik, Erika, 1999: Frazeologija v Murkovem slovarju. Jesenšek, Marko (ur.): *Murkov zbornik: referati s Simpozija Anton Murko in njegov čas*. Zora 9. Maribor: Slavistično društvo. 312–347.

Kržišnik, Erika, 2003a: Frazeologija in njena funkcija v časopisu slovenskih izseljencev v Argentini. Vidovič Muha, Ada (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 107–126.

Kržišnik, Erika, 2003b: Frazeologija v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija* 51/2. 221–237.

- Kržišnik, Erika, 2004a: Poskusni zvezek slovenskega frazeološkega slovarja. *Slavistična revija* 52/2. 199–208.
- Kržišnik, Erika, 2004b: »Fehler« beim Gebrauch von Phrasemen – Gründe für Entstehung und (Nicht)Erkennen: eine empirische Untersuchung. Palm-Meister, Christine (ur.): *Europhras 2000: Internationale Tagung zur Phraseologie vom 15.-18. Juni 2000 in Aske/Schweden*. Tübingen: Stauffenburg. 245–256.
- Kržišnik, Erika, 2005: Predvidljivost sintaktičnih transformacij frazemov v slovenskem jeziku. Alekseenko, M. in Val'ter, Hari (ur.): *Grani slova: sbornik naučnih stajev k 65-letju prof. V. M. Mokienko*. Moskva: Izdatel'stvo Elpis. 215–222.
- Kržišnik, Erika, 2008a: Jezikovno izražanje konceptualne metafore BESEDA JE X ... v besedilih 16. stoletja. Merše, Majda (ur.): *Trubarjeva številka. Slavistična revija* 56–57/2008-4/2009-1. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 253–267.
- Kržišnik, Erika, 2008b: Viri za kulturološko interpretacijo frazeoloških enot. *Jezik in slovstvo* 53/1. 33–47.
- Kržišnik, Erika, 2009: Kam in kako s frazeologijo v novem slovarju. Perdih, Andrej (ur.): *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika, 23. in 24. oktober 2008*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 53–60.
- Kržišnik, Erika, 2010: Kaj se pometa pod preprogo in zakaj?: (kulturološka in sociolingvistična analiza frazema). Ivanou, Jaugen Jaugenavič in Mokienko, Valerij Mihajlovič (ur.): *Slavjanskaja frazeologija i paremiologija v XXI veke: sbornik naučnih stajev*. Minsk: Zmicer Kolas. 92–98.
- Kržišnik, Erika, 2015: Frazeologija v šoli – drugič. *Jezik in slovstvo* 60/3–4. 131–142.
- Kržišnik, Erika, 2016: Slovenskaja frazeologija v svete kul'tury = Slovenian phraseology in the light of culture. Krasnyh, V. V. in Izotov, A. I. (ur.): *Jazyk, soznanie, komunikacija: sbornik naučnih stajev posvjaščennyh pamjati V. N. Teljia*. Moskva: MAKSS Press. 194–211.
- Kržišnik, Erika, 2018a: Vinjete in Podobe iz sanj – mejnika v stilistični izrabi frazeologije. Smolej, Mojca (ur.): *1918 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 11–19.
- Kržišnik, Erika, 2018b: Skladnja v frazeologiji med sistemom in rabo. *Jezik in slovstvo* 63/2–3. 35–47.
- Kržišnik, Erika, 2019: Mesto frazeologije v pridobivanju in preverjanju znanja slovenščine kot neprvega jezika. Macan, Željka (ur.): *Frazeologija, učenje i poučavanje: zbornik radova s Međunarodne znanstvene konferencije Slavofraz održane od 19.-21. travnja 2018. godine u Rijeci. Slavofraz 2018 »Frazeologija, učenje i poučavanje«*. Reka: Filozofska fakulteta. 185–196.
- Kržišnik, Erika in Smolić, Marija, 1999: Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj. Kržišnik, Erika in Lokar, Metka (ur.): *35. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 61–80.

Nataša Jakop

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša